

[K] **DE KORTSTE WEG VAN REVOLUTIONAIR NAAR CANONIEK. VEERTIG JAAR COLLEGIUM VOCALE**

Een halve eeuw geleden begon er iets te kantelen in de klassieke muziekwereld. Vroeg-, hoog- en te-laat-romantiek hadden lelijk huisgehouden in de uitvoeringspraktijk van ‘oude’ muziek, waarmee toen vooral barokmuziek werd bedoeld. Orkesten en koren werden steeds groter, barokwerken werden daardoor te... barok. Beroofd van scherpte, retorische inborst en de fijnste registers.

Als reactie daarop begon eind jaren 1950, begin jaren 1960 de grootste klassieke smaakrevolutie van onze tijd om zich heen te grijpen. ‘Authentieke uitvoeringspraktijk’ heette ze toen nog pretentius, vandaag is dat – minder rabiaat – ‘historisch geïnformeerde uitvoeringspraktijk’.

Die revolutie voltrok zich razendsnel. Van de eerste liefhebberijen tot de pedante orthodoxie die vroeger scholen kenmerkt, via de rijpingsperiode waarin het speltechnische niveau de hoogdravende filosofie wist bij te benen, tot de definitieve canonisering: het duurde nauwelijks dertig jaar. Zo kort is deze geschiedenis, dat tal van haar protagonisten haar volledig hebben doorgemaakt. Eén daarvan is Collegium Vocale Gent, dat dit jaar veertig kaarsjes uitblaast. Officieel begint het verhaal dus in 1970. Toen werd beslist om het studentenkoor dat enkele jaren eerder door medisch student Philippe Herreweghe was opgericht voortaan als ‘kamerkoor’ door het leven te laten gaan. Tegen 1970 kende dat studentenkoor al zoveel succes dat het te groot werd voor wat Herreweghe wilde. De nieuwe tendensen in de oude muziek werden met voorlopers zoals Gustav Leonhardt en de broers Kuijken immers steeds concreter. Ze hielden onder meer in: *less is more*. Kleine, behendige ensembles waren nodig.

Er volgde de pijnlijke episode waar elk vriendenproject met ambitie ooit door moet: de beste en meest enthousiaste zangers bleven, de anderen moesten gaan. De nadruk kwam op muzikale visie te liggen, voor zover die tenminste al bestond: een klein koor, met knaapachtige vrouwenstemmen en een transparante totaalklank. De diep retorische benadering die Herreweghes handelsmerk zou worden, kwam pas later.

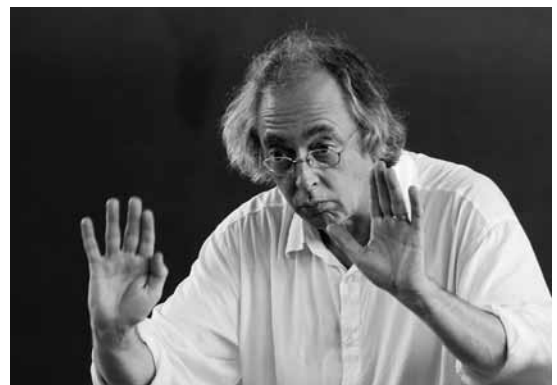
Qua repertoire lag de nadruk eerst op onbegeleid werk, nadien kwamen er instrumenten bij en werd

het repertoire aangesneden waarmee Collegium Vocale muziekgeschiedenis zou schrijven: het oeuvre van Johann Sebastian Bach.

Een belangrijke ontmoeting was die met Ton Koopman, omstreeks 1971. Herreweghe en co. hoorden hem spelen in Amsterdam, gingen praten en er volgde een uitnodiging. Dat ging makkelijk in die tijd. Koopman was er enthousiast over dat hij een koor naar zijn smaak vond en engageerde het voor enkele cantates van Bach, later voor de passies en zelfs een uitvoering van Handels *Messiah*.

Uiteraard weerspiegelde de strijd tussen traditionele musici en aanhangers van de nieuwe stroming zich in de kritieken. Aanvankelijk was de pers vijandig; de oude garde voelde zich in zijn gewoonten bedreigd. Bovendien waren de prille experimenten in een contemporaine stijl vaak van een bedenkelijk technisch allooï.

Maar allengs ging het beter. De slanke aanpak maakte voorheen onhaalbare tempo's en expressiviteit mogelijk. Ook qua enthousiasme had de groep iets nieuws te bieden: er stond niet zomaar een koor, men zong zich de ziel uit zijn lijf. De houding van Collegium Vocale was expliciet missionair: er was bij elk concert het gevoel dat er niet alleen gezongen maar ook overtuigd moest worden. De zangers schrokken er dan ook zelf van, hoe ze medio jaren tachtig een norm bleken te zijn geworden. Hun musiceren hoefde opeens niet meer expliciet strijdbaar te zijn. Nog nooit was de weg van revolutionair naar canoniek zo kort geweest.

Philippe Herreweghe, stichter en leider van Collegium Vocale, Foto Michel Garnier.

Intussen kon het koor gezien zijn bedrijvigheid nog maar moeilijk amateuristisch genoemd worden, al bestond het in feite nog uit amateurs. Betaald worden om te musiceren was nooit een vanzelfsprekend idee geweest, en tot diep in de jaren tachtig kregen de zangers geen gage – zelfs niet voor hun redelijk legendarische eerste opnamen van Bachs passies. Concerttournees vonden vooral plaats in vakanties, repetities en concerten na de dagtaak van de leden.

Vanaf 1987 kwam er stilaan budgettaire ruimte; aanvankelijk was het niet genoeg voor volwaardige lonen, maar ook dat werd anders. Het begin van het ook financieel professionele bestaan van de koorzangers – zij het nog lang zonder statuut – werd muzikaal gezien de grootste periode: eind jaren tachtig, begin jaren negentig maakten Herreweghe en Collegium Vocale opnamen die zich in zekere zin niet laten verbeteren. Het was het ideale midden tussen vriendenclub en professioneel gezelschap. Men deelde een muzikale werk- en denkwijze. De keuze van nieuwe leden was in handen van enkele ouderen, die erop toezagen dat de oorspronkelijke geest intact bleef. Ze selecteerden in termen van ‘muzikaal’ of ‘niet-muzikaal’ – het was volkomen subjectief, maar dat vormde geen probleem zolang er een consensus over bestond.

Belangrijk in dat verband is dat het koor ontstond als deel van een emancipatiebeweging die niet louter muzikaal maar ook algemeen maatschappelijk van aard was. De aanvankelijke afwezigheid van symbolen zoals het rokkostuum – dat plaats maakte voor pull en jeans – lijkt volkomen oppervlakkig, maar was een symptoom van een diepere psychologie. Daarbij dient opgemerkt te worden dat er ook binnen de ‘authentieke’ beweging zelf variatie bestond: een hoofdfiguur zoals Gustav Leonhardt – niet alleen ouder maar ook een aristocraat – was het louter te doen om correctheid en eerlijkheid ten opzichte van de muziek. Hij werd een absoluut stijlicoon dat zich aan het emancipatorische gehalte van de beweging en het ‘avontuur’ van de herontdekking op zich maar weinig gelegen liet liggen.

Toch ging Collegium Vocale met diezelfde Leonhardt in zee voor een van de beroemdste projecten uit de naoorlogse opnamegeschiedenis: de integrale van Bachs cantates voor Teldec, gedeeld met de Weense ploeg van Nikolaus Harnoncourt.

Nog een hoogtepunt kwam er overigens naar aanleiding van dit project: midden jaren zeventig vroeg Harnoncourt de Gentenaars om het eerste koor te verzorgen in Bachs Mattheuspassie, die hij in het Amsterdamse Concertgebouw zou uitvoeren

Collegium Vocale uit Gent, Foto Michel Garnier.

met het al lang professionele Nederlands Kamerkoor als tegenspeler. Collegium was nog een amateurgroep. Overdag had men een job; pas 's avonds kon in Amsterdam met de volledige groep gerepeteerd worden.

Het is een scherp contrast met de geoliede, professioneel gerunde en zwaar gesubsidieerde machine die Collegium Vocale nu is. Die overgang van vriendenploeg naar professionele freelancers uit de hele wereld is voortdurend verweven met en doorkruist door de ambities van Herreweghe – die meer wilde dan tot het einde van zijn dagen Bach dirigeren, zoals is gebleken. Dat veranderingsproces is ook niet van een leien dakje gelopen.

Niettemin is het met terechte trots dat Herreweghe, zijn vroegere en zijn huidige zangers nu de veertigste verjaardag van hun ensemble vieren. Zij hebben, zonder zweem van overdrijving, de klank van de wereld veranderd. Ten goede.

RUDY TAMBUYSER

Met dank aan Paul Vandenberghe, gedurende 33 jaar stichtend lid van Collegium Vocale.

www.collegiumvocale.com
